

2025
№5

ISSN 3060-527X

TA'LIMDA ISTIQBOLLI IZLANISHLAR.

XALQARO ILMIY METODIK JURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC METHODOLOGICAL JOURNAL

**TA'LIMDA ISTIQBOLLI
IZLANISHLAR**

Xalqaro ilmiy-metodik jurnal

**ПЕРСПЕКТИВНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ**

Международный научно-методический
журнал

**PROSPECTIVE RESEARCH IN
EDUCATION**

International scientific methodological journal

№ 5-son, 1-qism 2025-yil

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAK Rayosatining 2024 - yil 7 - iyundagi 355-son qarori bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:

Tilavov Muxtor Hasan o'g'li

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta'limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta'lim instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Eko Sri Margianti - Gunadarma universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya).

Xamidov Obidjon Xafizovich - Buxoro davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor.

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O'quv-uslubiy faoliyatni takomillashtirish boshqarma boshlig'i).

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti "Psixologiya" kafedrasini mudiri).

Saidov Azamat Ismoilovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Samarqand davlat chet tillar instituti magistratura bo'limi boshlig'i).

Qodirov Azizjon Anvarovich - iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti Tabiiy fanlar va agrobiotexnologiya fakulteti dekani).

Davlatov Suxrob Sayitjonovich - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro davlat universiteti O'quv-uslubiy departament boshlig'i).

Adizov Bobir Baxtiyorovich - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro davlat universiteti Moliyalashtirish, iqtisodiy rivojlantirishni rejalashtirish departamenti boshlig'i).

Paxrutdinov Shukriddin Ilyosovich - siyosiy fanlar doktori, professor. Oriental universitetining "Iqtisodiyot va turizm" kafedrasini professori.

Akramova Shaxnoza Abrorovna - pedagogika fanlari nomzodi, professor (O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti, Harbiy-vatanparvarlik, ma'naviy-ma'rifiy tarbiya va yoshlar bilan ijtimoiy ishlash kafedrasini boshlig'i, podpolkovnik).

Mamanazarova Nargiza Komildjanovna - pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent. Oriental universitetining "Iqtisodiyot va turizm" kafedrasini professori.

Ostanov Shuhrat Sharifovich - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti psixologiya kafedrasini dotsenti).

Rustamov Shavkat Shuhrat o'g'li - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Psixologiya" kafedrasini dotsenti).

Dilova Nargiza Gaybullayevna - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Kengash kotibi).

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti Pedagogika kafedrasini mudiri).

Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasini mudiri).

G'ofurov Azizbek Umarjonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent, (Farg'ona davlat universiteti Magistratura bo'limi boshlig'i).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Psixologiya" kafedrasini dotsenti).

Ataboyev Nozimjon Bobojon o'g'li - filologiya fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti xorijiy tillar fakulteti dekani).

Atayeva Mexriniso Farxodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Geliofizika, qayta tiklanuvchi energiya manbaalari va elektronika kafedrasini dotsenti).

Xotamov Shuxrat Nosirovich - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy texnik instituti Gumanitar va ijtimoiy fanlar kafedrasini dotsenti).

Turdiyev Bexruz Sobirovich - falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Yurisprudentsiya, ijtimoiy-siyosiy fanlar kafedrasini dotsenti).

Fayziyeva Umida Asadovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Inson resurslarini boshqarish departamenti boshlig'i).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar kafedrasini dotsenti).

Axmadov Nazirjon Rahmat o'g'li - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti "Psixologiya" kafedrasini katta o'qituvchisi).

Uzoqov Asliddin Mexritdinovich - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro davlat pedagogika instituti Harbiy ta'lim fakulteti boshlig'ining o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosari).

Ataxo'jayeva Shaxlo Anvarovna - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (University of Business and Science Oliy ta'lim muassasasi "Ilmiy tadqiqot, innovatsiyalar, ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi" boshlig'i).

Mas'ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li - Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasini o'qituvchisi

Karimova Nilufar Zohidjon qizi,

Osiyo xalqaro universiteti, 2-bosqich magistranti

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna,

Buxoro davlat universiteti psixologiya kafedrası dotsenti (PhD)

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA SOG'LOM PSIXOLOGIK TA'LIM MUHITINI YARATISHNING O'ZIGA XOS AHAMIYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim muhiti va uning psixologik resurslarini o'rganishning ahamiyati, ta'lim muhitining shaxsiy rivojlanishga ta'siri va sotsializatsiyadagi roli, ta'lim muhitining inson individual rivojlanish va xulq-atvoriga ta'siri, bolalarning ruhiy salomatligi va rivojlanishini ta'minlashda sog'lom psixologik muhit yaratilishining ahamiyati, ta'lim muhitini idrok etish, bilish va baholashni o'rganish uchun vositalar, o'qituvchilar va o'quvchilarning psixologik farovonligini qo'llab-quvvatlash, ta'lim muhitining rivojlanish xarakterining muhim shartlari haqida aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim muhiti, intensivlik, qiziquvchanlik, sezgirlik, qat'iyyatlilik, pedagog, xulq-atvor.

Аннотация. в этой статье рассматривается важность изучения образовательной среды и ее психологических ресурсов, влияние образовательной среды на личностное развитие и роль в социализации, влияние образовательной среды на индивидуальное развитие и поведение человека, важность создания здоровой психологической среды в обеспечении психического здоровья и развития детей, инструменты для обучения восприятию, познанию и оценке образовательной среды, роль педагогов и учащихся в обучении и поддержка психологического благополучия, были упомянуты важные предпосылки характера развития образовательной среды.

Ключевые слова: образовательная среда, интенсивность, любознательность, чувствительность, настойчивость, педагог, поведение.

Annotation. the importance of studying the educational environment and its psychological resources in this article, the impact of the educational environment on personal development and the role in socialization, the impact of the educational environment on human individual development and behavior, the importance of creating a healthy psychological environment in ensuring children's mental health and development, tools for learning to perceive, it is mentioned about the important conditions of the development character of the educational environment.

Keywords: educational environment, intensity, curiosity, sensitivity, perseverance, educator, behavior.

Kirish. Bugungi kunda psixologlarning ta'lim muhiti va uning psixologik resurslarini o'rganishga qiziqishi ortib bormoqda, chunki O'zbekistonda va boshqa mamlakatlarda uzluksiz ta'limning faol rivojlanishi bilan hayotning turli bosqichlarida (nafaqat bolalik va an'anaviy maktab yillarida) ushbu muhitda odamlar soni ortib bormoqda. Ta'lim muhiti shaxsiy rivojlanishga ta'sirining ahamiyati tufayli alohida o'rin tutadi. Vygotskiy fikricha, atrof-muhitning bola rivojlanishiga ta'siri boshqa ta'sirlar qatorida, shuningdek, atrof-muhitda sodir bo'layotgan voqealarni tushunish, anglash va tushunish darajasi bilan o'lchanadi. Vygotskiy psixikani ijtimoiy-tarixiy aniqlashni o'rganishga murojaat qilgan birinchi rus psixologlaridan biri edi. Yigirmanchi asrning oxirlarida rus psixologlari atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlar jarayonida atrof-muhitning psixologik muammolar va bolalar ongini rivojlantirishga ta'sirini o'rganishga katta qiziqish bildirdilar. Natijada, ta'lim muhitining psixologik ta'sirini va uning shaxsni rivojlantirish va sotsializatsiyadagi rolini aniqlashga bir nechta samarali yondashuvlar paydo bo'ldi. Birinchidan, ushbu tadqiqotning muhim da'vosi ta'lim muhiti inson xulq-atvoriga ta'sir qiladi degan fikr edi: uning ob'yektiv xususiyatlari individual rivojlanish va xulq-atvor sodir bo'ladigan universal "ramka" ni o'rnatdi.

Ikkinchidan, ta'lim muhitining o'quvchi shaxsiga va uning rivojlanishiga ta'sirini o'rganishda yangi yondashuvlar mavjud edi. Uchinchidan, psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, odamlar faqat ma'lum parametrlarga ega bo'lgan muhitda rivojlanishi mumkin, ularning eng muhimlaridan biri xavfsizlikdir. Xavfsizlik insonning asosiy ehtiyojidir va u bolalarning ruhiy salomatligi va rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, ta'lim muhitining psixologik xavfsizligini psixopedagogik voqelik sifatida o'rganish va o'quv jarayonining har bir ishtirokchisining ijobiy rivojlanishi va shaxsiyatini shakllantirishni ta'minlaydigan shartlar to'plami kontekstda bolalar, guruhlar yoki jamoalarga nisbatan davom etayotgan zo'ravonlik harakatlarini hisobga olgan holda juda dolzarbdir. Psixologik kontekstda o'quvchilar va o'qituvchilarning rivojlanishi uchun ta'lim muhitini idrok etish, bilish va baholashni o'rganish uchun vositalar va sharoitlarni izlash boshlandi.

Bugungi kunda O'zbekiston ta'limining zamonaviy tizimi isloh qilinmoqda va o'qituvchilar hamda o'quvchilarga tubdan boshqacha tadbirlarni taklif qilmoqda, bu o'zgarishlar ushbu ishtirokchilarning ta'lim muhitidagi barqarorligi va qiyinchiliklarni yyengish qobiliyatini oshiradi. Asosiy maqsad o'quvchilarning jismoniy, aqliy va psixologik salomatligini saqlashdir. Ushbu maqsadga erishishning psixologik jihatlari o'qituvchilar va o'quvchilarning psixologik farovonligini qo'llab-quvvatlash doirasida yotadi. Ko'pgina psixologlar psixologik farovonlikni tushunish va o'rganish uchun C. D. Ryff tomonidan ishlab chiqilgan modelga amal qilishadi[1]. Ushbu model psixologik farovonlikning ushbu tarkibiy qismlarini taklif qiladi: o'ziga va o'tmishdagi hayotga ijobiy munosabat, g'amxo'rlik va ishonch bilan singdirilgan odamlar bilan munosabatlar, o'z e'tiqodlariga rioya qilish qobiliyati, kundalik hayot talablariga javob berish qobiliyati (vakolat), maqsadlar va faoliyat. Ushbu tarkibiy qismlarning har birining nazariy asoslarini quyidagi nazariya va tushunchalarda topish mumkin: A. Maslouning o'zini o'zi anglash nazariyasi, E. Eriksonning shaxsni rivojlantirish nazariyasi, K. Yungning individuallik nazariyasi va boshqalar. Diener va Diener (1996) ma'lumotlariga ko'ra, psixologik farovonlik hayotning turli tomonlarini kognitiv baholashni, hissiy o'zini o'zi qabul qilishni va baxt tajribasi bilan taqqoslanadigan sub'yektiv farovonlik tajribasini o'z ichiga oladi[2].

Tadqiqot ob'yekti. Biz o'z tadqiqot ishimizda Buxoro shahridagi maktablardan birida tahsil olayotgan 60 nafar 8-12 yosh oraliqida bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarini jalb etdik. Maqsadimiz maktablarning boshlang'ich sinflarida o'qiyotgan o'quvchilarning ta'lim muhiti holatini baholash edi. Ushbu tadqiqotning muammosi quyidagi savollarga javob topishdir: O'qituvchi va o'quvchining aqliy rivojlanishi uchun uning xavfsizligi nuqtai nazaridan ta'lim muhitining psixologik xususiyatlarini qanday tushunishimiz va aniqlashimiz mumkin? O'qituvchilar va o'quvchilarning maktab muhitining psixologik xavfsizligini baholashlari o'rtasida farqlar bormi? Ta'lim muhitining qaysi psixologik sharoitlari o'rta maktab o'quvchilarining psixologik farovonligini ta'minlaydi? Biz o'z tadqiqot ishimizda O'zbekistonning ta'lim muassasalarida o'quvchilarning psixologik farovonligiga ta'sir qiluvchi ta'lim muhitining psixologik omillarini tanlash, asoslash va ochib berishni maqsad qilganmiz.

Ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasi va uning ishtirokchilarining psixologik farovonligi o'rtasida bog'liqlik mavjud. Shuning uchun ta'lim muhitining psixologik xavfsizligini va uning barcha ishtirokchilari uchun xavfsizlik darajasini aniqlashga yordam beradigan xususiyatlarni aniqlash muhimdir. Ta'lim muhiti-bu shaxsni shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatlari uchun maxsus tashkil etilgan ijtimoiy va fazoviy-tematik sharoitlarni o'z ichiga olgan psixologik-pedagogik voqelikdir. Bizning nuqtai nazarimizdan, ta'lim muhitining psixologik mohiyati ishtirokchilarning shaxsiy xususiyatlari, ularning o'zaro ta'sirining xususiyatlari, taqdim etilgan ta'limning mazmuni va uni uzatish vositalari orqali ochilishi yoki aniqlanishi mumkin. Psixologlar "yaxshi" ta'lim muhitini tavsiflash uchun turli xil xususiyatlardan foydalanadilar - masalan, atrof-muhitning rivojlanish xarakteri, uning psixologik qulayligini ta'minlash.

Biz boshlang'ich sinf o'quvchilarida psixologik xavfsizlikni ushbu muhim psixologik xususiyatlardan biri sifatida ko'rib chiqishni taklif qilamiz. Xavfsizlik-bu himoya hissi (inson va atrof-muhit), shuningdek, salbiy tashqi va ichki tahdidlarni rad etish qobiliyatidir. Xavfsizlikka

bo'lgan ehtiyoj insonning asosiy ehtiyojidir, ammo psixologik kontekstda u shaxs tuzilishining travmatik deformatsiyasi mavjud yoki yo'qligida, ijobiy rivojlanish istiqbollarini aniqlashda asosiy rol o'ynaydi. Ontogenezning ma'lum bosqichlarida (erta bolalik) bu ehtiyojni e'tiborsiz qoldirish hayotga tahdid yoki kompensatsiyalanmagan ruhiy salomatlik oqibatlariga olib keladi. Shu sababli, xavfsizlikni ta'minlash vositalarini tanlashda muhim jihat bu ta'lim muhitida, ayniqsa, boshlang'ich ta'limdagi psixologik xavfsizlikni va psixologik omillarning rolini tushunishdir.

Ta'lim muhitining rivojlanish xarakterining muhim sharti uning psixologik xavfsizligidir. O'qituvchilar kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning barqarorligi va salbiy ta'sirlarga chidamliligini ta'minlash uchun ularning shaxsiyatining shakllanishi va rivojlanishiga zarar yetkazib, xavf tug'diradigan usullardan qochishlari kerak. Ta'lim muhitidagi pedagogik va shaxslararo o'zaro ta'sirlar psixologik jihatdan xavfsizdir. Ta'lim muhitida psixologik xavfsizlikni ta'minlash va natijada uning ishtirokchilarining ruhiy salomatligini himoya qilish va qo'llab-quvvatlash ta'limdagi amaliy psixologiya uchun ustuvor vazifa bo'lishi kerak. Bizning fikrimizcha, bolalarning psixologik xavfsizligi yuqori bo'lgan ta'lim muhitida bo'lishining eng muhim natijasi ularning psixologik farovonligi, shaxsiy rivojlanish va ruhiy salomatlikni saqlash uchun zarur shartdir.

Rus tadqiqotlarida psixologik farovonlik inson farovonligining ijtimoiy, ma'naviy, moddiy, jismoniy, psixologik kabi tarkibiy qismlarini tanlash orqali ko'rib chiqiladi. Psixologik farovonlik aqliy jarayonlar va funksiyalarni muvofiqlashtirish, yaxlitlik hissi va ichki muvozanat bilan tavsiflanadi. Bu komponentlarning barchasi bir-biri bilan chambarchas bog'liq va bir-biriga ta'sir qiladi. Maktab muhitida psixologik xavfsizlikni o'quvchilar va o'qituvchilarning baholashlari o'rtasida farqlar mavjud. O'qituvchilar uchun ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasi o'quvchilarning psixologik farovonligiga ta'sir qiladi.

Qo'llanilgan metodlar. Tadqiqotimizda uch bosqich bor edi. Birinchi bosqichda biz ta'lim muhitining psixologik xavfsizligini o'rganishga harakat qildik va biz o'rgangan maktablarda psixologik xavfsizlik darajasini aniqlash usullari va ko'rsatkichlarini tanladik. Ikkinchi bosqichda strategiya va yo'nalishni aniqlab oldik; o'qituvchilar va talabalarning ta'lim muhitidagi psixologik xavfsizlik darajasini baholash, shuningdek, ularni baholashning izchilligini aniqlash usullarini tanladik.

Uchinchi bosqichda o'qituvchilar uchun o'quv muhitining psixologik xavfsizligining boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik farovonligiga ta'sirining tabiatini o'rgandik. Biz o'z tadqiqot ishimizda I.A.Baevaning "Maktabning ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi" usulidan ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasini aniqlash va o'qituvchilar va o'quvchilarni baholashda ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi indeksini aniqlash maqsadida foydalandik. Mazkur tadqiqot usulida ta'lim muhitining xususiyatlarini aniqlash uchun ballarni o'z ichiga olgan taklif qilingan javoblar shkalasi bilan 11 ta savol mavjud. Ta'lim muhitining psixologik xavfsizligining nazariy konsepsiyasiga muvofiq ushbu usul bilan o'lchanadigan xavfsizlikning uchta ajralmas ko'rsatkichlari topildi.

Birinchi ko'rsatkich o'qituvchilar va boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ta'lim muhitining ahamiyati edi. Empirik mezon bu munosabatning kognitiv, hissiy va xulq-atvor tarkibiy qismlarini o'z ichiga olgan o'lchov tizimi bilan o'lchanadigan ta'lim muhitiga - ijobiy, neytral yoki salbiy munosabat edi.

Ikkinchi ko'rsatkich o'qituvchilar va boshlang'ich sinf o'quvchilari o'zaro munosabatlarining asosiy xususiyatlaridan qoniqish edi. Empirik mezon maktab-atrof-muhitdan qoniqish bo'lib, ushbu usulga kiritilgan maktabning ijtimoiy muhiti xususiyatlarining umumiy bali sifatida hisoblanadi. Shaxslararo o'zaro munosabatlarda ruhiy zo'ravonlik toifasini tahlil qilish bizga ruhiy zo'ravonlikdan himoya darajasini ta'lim muhitidagi psixologik xavfsizlikning uchinchi ko'rsatkichi sifatida qabul qilishga imkon berdi. Ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi indeksi uchta ko'rsatkich bo'yicha taxminlarni jamlash yo'li bilan aniqlandi: shaxslararo o'zaro munosabatlarda ruhiy zo'ravonlikdan himoya qilish; atrof-muhitning ahamiyati; atrof-muhitning asosiy sotsiopsixologik xususiyatlaridan qoniqish. Ta'lim muhitining psixologik xavfsizligining

asosiy tarkibiy qismlaridan tashqari, mazkur usul ushbu muhitning ishtirokchilari uchun kognitiv, hissiy va xulq-atvor ahamiyatini aniqlashga imkon berdi. Ushbu usul bizga o'qituvchilar va boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan munosabatlar, o'z nuqtai nazarini ifoda etish imkoniyati, o'zini hurmat qilish, shaxsiy qadr-qimmatni saqlash, faol bo'lish va shaxsiy muammolar va qiyinchiliklarni hisobga olish kabi ta'lim muhitining xususiyatlaridan qoniqishni tahlil qilishga imkon berdi. Tadqiqotlardan olingan natijalar quyidagi 1-jadvalda keltirilgan:

1-jadval

	intensivlik va sezgirlik	ijtimoiy muhitning ahamiyati	sog'liqni saqlash	hayotga yo'naltirish	qiziquvchanli	qat'iyyatlili
O'qituvchilar	2.48;	3.76	6.42	2.88	6.11	3.30
O'quvchilar	3.21	2.48	6.23	2.99	4.53	2.31

Natijalarni qayta ishlash. O'qituvchi va boshlang'ich sinf o'quvchilarining ning ta'lim muhitining psixologik xavfsizlik darajasini baholashlari natijalarni tahlil qilar ekanmiz, psixologik xavfsizlik darajasi yuqori va past bo'lgan maktablardan tashqari, ba'zi maktablarda o'qituvchilar va o'quvchilarni baholashda psixologik xavfsizlik darajalarida farqlar mavjudligini aniqladik. Ishtirokchilarning bir guruhi uchun yuqori darajadagi psixologik xavfsizlik va boshqa guruh uchun past darajadagi ta'lim muhitining mavjudligi ba'zi savollarni tug'diradi, eng dolzarb: (1) ishtirokchilarning bir xil muhitda psixologik xavfsizlik darajalari to'g'risida turlicha tasavvur qilishlariga nima sabab bo'ladi? (2) o'qituvchilar va o'quvchilarning psixologik xavfsizligi turli omillar bilan belgilanishi sababli bu turli xil baholarmi?

Natijalarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, birinchidan, ikkala guruh ishtirokchilarining taxminlarida maktablarning psixologik xavfsizligi darajasi bir xil edi. Boshqacha qilib aytganda, agar biz ta'lim muassasalarini o'qituvchilar va o'quvchilarning so'rovlari natijasida ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi indeksining pasayishi tartibida tartiblasak, biz ushbu indeksning katta o'zgarishini olmaymiz. Ikkinchidan, barcha maktablarda ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasi o'qituvchilarning baholariga ko'ra o'quvchilarga qaraganda yuqori bo'lgan. Ushbu natijani ishtirokchilarning yoshi va maqom-rol xususiyatlarini hisobga olgan holda tushuntirish mumkin. O'qituvchilar uchun ta'lim muhiti ularning kasbiy hayotining asosiy joyi bo'lgan, shuning uchun uning aksiologik mazmuni talabalarga qaraganda ular uchun muhimroq edi.

Shunday qilib, o'qituvchilar uning psixologik xavfsizligini baholash paytida o'quvchilarga qaraganda sezgirroq edilar. Uchinchidan, turli maktablarda ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasidagi farqlar o'quvchilarga qaraganda o'qituvchilarning baholashlarida ko'proq namoyon bo'ldi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning psixologik xavfsizlik darajasini baholashdagi farqlar ahamiyatsiz edi. Bundan tashqari, natijaga o'qituvchilarning ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi, ayniqsa talabalar uchun uning xavfsizligi uchun zarur shart ekanligini tushunishlari ta'sir ko'rsatdi. Ta'lim muhitining psixologik xavfsizligini nazariy va empirik tahlillari shuni ko'rsatdiki, ushbu parametr o'quv jarayonini kuchaytiradigan sharoitlarning muhim xususiyati hisoblanadi. Ta'limning psixologik xavfsizligi atrof-muhit shaxsning aqliy rivojlanishiga ta'sir qiladi. Ushbu tadqiqotda biz ushbu taxminni tasdiqladik: o'qituvchilarning psixologik xavfsizligi o'quvchilarning psixologik farovonligiga ta'sir ko'rsatdi. Biz o'quvchilarning psixologik farovonligi tarkibiy qismlarining rivojlanish darajasi o'qituvchilar uchun ta'lim muhitining psixologik xavfsizligi darajasiga qarab o'zgarishini aniqladik. Xususan, bizning tadqiqotimiz o'qituvchilar uchun ta'lim muhitining psixologik xavfsizligining hissiy farovonlikning ushbu tarkibiy qismlariga ta'sirini aniqladi: intensivlik va sezgirlik ($F = 2.48$; $p.05$), ijtimoiy muhitning ahamiyati ($F = 3.76$; $p.01$), sog'liqni saqlash ($F = 6.42$; $p.001$); hayotga yo'naltirish-hayotni qiziqarli va hissiy jihatdan kuchli deb qabul qilish ($F = 4.63$; $p.001$), o'zini hayotda tanlash erkinligiga ega odam deb hisoblaydi ($F = 2.88$; $p.05$), o'zini hayotini boshqarishga qodir odam deb hisoblaydi ($F = 2.84$; $p.05$); shaxsiy ijod qismlari ($F = 4.42$; $p.001$), qiziquvchanlik ($F = 6.11$; $p.001$), murakkab muammolarni shakllantirish va hal qilish istagi, qat'iyyatlilik ($F =$

3.30; p .01). Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar uchun psixologik xavfsizlikning past darajasidan farqli o'laroq, yuqori darajadagi ta'lim muhitida o'quvchilar barqaror hissiy holatga ega edilar: ijobiy his-tuyg'ular, ijtimoiy muhitga katta qiziqish, o'ziga ishonch va vaziyatni o'zgartirish qobiliyati. Ushbu ta'lim muhitida o'quvchilar psixologik xavfsizligi past bo'lgan ta'lim muhitidagi o'quvchilarga qaraganda ko'proq bilim faolligi va ta'lim vazifalarini bajarishda qat'iyyatlilikka ega edilar.

Xulosa. Bolalar va o'smirlar uchun maktab muhitidagi psixologik xavfsizlik, sog'lom muhitni yaratish uzoq vaqtdan beri tadqiqotchilar va amaliy psixologlarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Maktab muhiti va uning ishtirokchilari psixologik xavfsizligini qo'llab-quvvatlaydigan texnologiyalarga bo'lgan ilmiy qiziqish va ijtimoiy amaliyotga bo'lgan ehtiyoj kundan kunga ortib bormoqda. Ta'lim muhitida o'quvchilar psixologik xavfsizlikni ta'minlash nafaqat ta'lim muassasalarini boshqarishda muhim vazifa, balki, jamiyat va davlatning ta'lim tizimiga nisbatan barcha talablarini amalga oshirishga imkon beradigan shartdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Toshkent: Fan, 1997.
2. Davletshin M.G., Do'stmuhamedova Sh., Mavlanov M., To'ychiyeva S. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. (O'quv metodik qo'llanma). Nizomiy nomidagi TDPU. 2004.
3. Azizxodjaeva N.N. Педагогические технологии и педагогическое мастерство.-Т. Fan va axborot texnologiyalari, 2006.
4. Davletshin M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisining psixologiyasi. «Pedagogika va psixologiya» (ilmiy ommabop seriya).- Т., Nizomiy nomidagi TDPU, 1999.

Urazbayeva Yulduz Abdullayevna, Jumaniyozova Gulrux Ulug'bek qizi	Kasb-hunar maktab o'quvchilarining ta'lim olishga bo'lgan motivatsiyasiga turli omillarning ta'siri	192
Kalandarova Madina Baxadirovna	Homilador ayollar emotsional holati dinamikasi	196
Kayumova Dildora Ikrom qizi	O'quvchi shaxsida kasb tanlash motivatsiyasi shakllanishiga ta'sir etuvchi pedagogik-psixologik omillar	201
Atabayeva Nargis Batirovna, Dadaboyeva Nazokatxon Muxamedovna	Psixologiya yo'nalishi talabalarida etnik tolerantlik namoyon bo'lishining o'ziga xos xususiyatlari	207
Арашова Гулнора Амиркуловна	Психологические последствия заболевания covid-19	211
Mardonova Marjona Orif qizi	Talaba yoshlarda axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik determinantlari	220
To'rayev Ahmed Xolmo'minovich	Ekologik ong tushunchasi va uni boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirish zarurati	224
Вафаева Дилафруза Артиковна	Социально-философский анализ игровой зависимости как формы культурной девиации	229
Maxmudova Dilarom Axmadovna	O'spirin yoshidagi odam savdosi qurboni bo'lgan yigit va qizlarda o'z-o'zini anglash va o'z-o'ziga munosabat muammosining ijtimoiy psixologik xususiyatlari	234
Negmatova Sanobar Qarshiboyevna	Maktabgacha yoshdagi bolalar kommunikativ qobiliyatlarini o'rganishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	239
Sapayeva Gulnoza Azimboyevna	Maktabgacha yoshdagi bolalar iqtidorini rivojlantirish metodikasi	244
Bekmurodova Dilnoza Pirimovna	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatishda o'yin faoliyatining o'rni	248
Karimova Nilufar Zohidjon qizi, Ismatova Dilafruz Tuymuratovna	Boshlang'ich sinf o'quvchilariga sog'lom psixologik ta'lim muhitini yaratishning o'ziga xos ahamiyati	252
Tursunova Mohinur Bahodir qizi, Ismatova Dilafruz Tuymuratovna	Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda kreativlik xususiyatini rivojlantirishning o'ziga xos psixologik usullari	257
Sunnatova Xurshida Zafar qizi, Ismatova Dilafruz Tuymuratovna	Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish darajasini takomillashtirish usullari	262
Erkayeva Difuza Muxtorovna, Ismatova Dilafruz Tuymuratovna	Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi shaxsining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini takomillashtirish	266
Axtamova Ferangiz G'ayrat qizi	Abdurauf fitratning hayoti va faoliyati: jadidchilikdan siyosiy qatag'onlarga bo'lgan yo'lning falsafiy tahlili	271
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	Talabalarining muloqot madaniyatini rivojlantirishda psixologik va pedagogik yondashuvlar	275